

ABDULLA QODIRIY ASARLARI

Yunusova Farangis Mamir qizi

*Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti**1-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada buyuk jadid Abdulla Qodiriy ijodi va milliy ruh masalasi ko'rib chiqiladi. Xususan uning eng mashhur romani bo'lmish "O'tgan kunlar" romani qahramonlarining o'ziga xosligi ilmiy muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Abdulla Qodiriy, roman, adabiyot, millat, ma'naviyat, tarix.*

Abstract. *This article discusses the work of the great enlightenment writer Abdullah Kadiri and the issue of national spirit. In particular, the identity of the protagonists of his most famous novel, Days Gone By, is scientifically discussed.*

Keywords: *Abdullah Kadiri, novel, literature, nation, spirituality, history.*

Abdulla Qodiriy o'z davrining ilg'or bir ziyolisi sifatida Vatan va millat taqdiri xususida qayg'urdi. Zamon taloto'plari adib qalbini iztirobga soldi. "O'tkan kunlar" romani orqali xalqning milliy ongini uyg'otmoqchi, "tariximizning eng kir, qora kunlari"- yurtni mustamlaka balosiga yo'liqtirgan keyingi noahil "xon zamonlari"dan so'z ochib, bu ayanchli haqiqatdan xalqqa saboq bermoqchi bo'ldi. Romanning ma'no-mazmun doirasi nihoyatda keng. Unda xilma-xil insoniy taqdirlar, ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy, oilaviy muammolar qalamga olingan. Biroq ular orasida yurtning taqdiri, mustaqilligi masalasi alohida ajralib turadi. Asarning bosh qahramonlari Otabek va Yusufbek hoji shu yurt istiqloli, farovonligi, osoyishtaligi yo'lga hayotini, jonini tikkan fidoyi kishilar sanaladi. "O'tkan kunlar" romani bamisoli ulkan va tiniq ko'zgu, unda o'zbek millatining muayyan tarixiy sharoit, vaziyatdagi turmushi, urf-odatlarini, ruhiy ma'naviy dunyosi, bo'y-basti, qiyofasi keng ko'lamda aniq-ravshan tasvirlanadi.

Romandagi uchlik - oshiq, ma'shuqa va ag'yor, bir qarashda, an'anaviy ishq dostonlarini ham eslatadi. Unda Otabek bilan Kumushning toza muhabbati, ishqiy kechinmalari, baxti va baxtsizligi juda zo'r mahorat bilan ko'rsatiladi. Asardagi juda kam insonlar qalbidan chuqur joy oladigan bir "durri bebaho" - ishq-muhabbat tuyg'usiga doir inja tafsilotlar kitobxonni hayajonga soladi. Otabek bilan Kumushning saodatli onlaridan mahrum etgan fojiviy sahnalar kishini chuqur o'ygatdiradi. Muallif oshiqning ishqiy sarguzashtlari bahonasida muayyan tarixiy davrni - Turkistonning rus bosqini arafasidagi ahvoli, qora kunlarini ko'z oldimizda gavdalantiradi. Ayni damda o'lkaning tutqunlikka tushishining bosh sababi jaholat, qoloqlik va o'zaro ichki nizolardir, degan fikrni g'oyat ustalik bilan asarning mazmun-mohiyatiga singdiradi. "O'tgan kunlar" romani mehnatkash xalqqa chuqur hurmat ruhi bilan sug'orilgan. Yozuvchi Hasanali, usta Olim, Saodat,

To‘ybeka, Oybodoq singari mehnatkash xalq vakillari obrazlarini mehr bilan tasvirlagan. Jumladan, Yusufbek hojining xizmatkori Hasanali uddaburro, tadbirli, sadoqatli, aqlli, g‘amxo‘r, vijdoni pok, mehribon - umuman oddiy insonga xos eng yaxshi fazilatlarni o‘zida mujassamlantirgan kishi obrazi sifatida kitobxon hurmatiga sazovor bo‘ladi. «O‘tgan kunlar» romanida xotin-qizlar obrazi salmoqli o‘rin egallaydi. Yozuvchi xotinqizlarning Kumushbibi, Zaynab, O‘zbek oyim, Oftob oyim, Saodat, Oybodoq, To‘ybeka, Xushro‘ybibi, Jannat kampir kabi o‘nlab xilma-xil obrazlarini yaratgan. Muallif Homid, Xushro‘ybibi, Jannat kampir, Musulmonqul, Azizbek, Sodiq kabi murakkab obrazlarni ham zo‘r mahorat bilan yaratgan. Asarda, Kumushbibi vafodorlik, go‘zallik va samimiylikning ramzi bo‘lsa, Xushro‘ybibi ichi qoralik va shumlik, battollik va yomonlik, behayolik va urshqoqlik, o‘jarlik va xudbinlik timsolidir.

“O‘tgan kunlar” romanidagi obrazlarning har biri o‘zicha bir olamki, ular hech qachon bir-birini takrorlamaydi. Ularning hammasi ham yuksak darajada mahorat bilan yaratilgan. Abdulla Qodiriyning “O‘tgan kunlar” asari - o‘zbek romanchiligining birinchi cho‘qqisidir.

Ijodkorning mahorati yana shunda ko‘rinadiki, u o‘zi mansub bo‘lgan xalqning hayotini milliy til vositasida tasvirlayotganida tarixiy hodisalar orqali milliy qahramon va milliy urf-odatlarini bir - biriga o‘yg‘unlashtirib yuboradi.

“Mehrobdan chayon” romani.

O‘zbek adabiyotining ikkinchi yirik romani ham Abdulla Qodiriy qalamiga mansub. “Mehrobdan chayon” romani 1928-yili fevralda yozib tugatilgan. 1929-yil Samarqand shahrida bosilib chiqqan.

Bu roman mavzusi ham “O‘tkan kunlar” mavzuyiga monand “xon zamonlari” davridagi o‘zboshimchaliklar tasvirlangan. Asarning nomi ham ramziy, chunki unda adib ziyoli ulamolarni qahramon qilib tanlab sajdagohdan chiqqan, unga nomunosib munofiq, qallob, tuban kimsalarga, e‘tiqodsiz, hasadgo‘y kishilarga nishonadir. Maktabdor Solih mahdumning yumoristik obrazi yozuvchining jiddiy yutug‘i sifatida e‘tirof etilgan. Romanda Anvar va Ra‘noning sevgi sarguzashtlari shoirona tarzda tarannum etiladi. Go‘zallik, halollik, oliyjanoblikka intiluvchi Ra‘no xalq fe‘l-atvoriga xos, ajoyib qiz, samimiy, toza niyatli, ma‘nan sodda va ochiq. U Anvarni yorqin sevgi ila beg‘araz va sadoqat bilan yaxshi ko‘radi. Anvar-mardlik timsoli, adolatli, cheksiz vijdon egasi. “Mehrobdan chayon” romani asosida ham film suratga olingan.

Abdulla Qodiriyning yana bir yirik asari – “Obid ketmon” qissasi 1934-yilda yozilgan bo‘lib, bu asar ham boshqalari kabi yozuvchining ulkan mahoratini o‘zida mujassam etgan. Barcha zamonlarda ustuvor bo‘lgan “Sen yerni boqsang, yer seni boqadi”, degan qarash ushbu asarning bosh mavzusidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. А.Қаҳҳор. Асарлар. Т ВИ. Тошкент: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1970..
2. Ў.Носиров. Ижодкор шахс бадиий услуб, автор образи. Тошкент: Фан,1981.109
3. А.Қодирий. “Ўтган кунлар” Тошкент: Адабиёт ва санъат нашриёти,1974
4. И.Султон. Адабиёт назарияси. Автор нутқи ва персонаж нутқи. Тошкент: Ўқитувчи,1980.